

Burgerparticipatie in gemeenteland

Quick scan van 34 coalitieakkoorden en raadsprogramma's voor de periode 2006 – 2010

12 september 2006 - Steven Lenos, Pieter Sturm en Ronald Vis

In de gemeentehuizen zijn de kruitdampen van de raadsverkiezingen gaan liggen. De colleges van burgemeester en wethouders zijn aan het werk. Wat ons interesseert, is het belang dat colleges en gemeenteraden hechten aan burgerparticipatie. Welke ambities worden verwoord in de coalitieakkoorden en collegeprogramma's? Het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) heeft van 34 gemeenten documenten opgevraagd om deze aan een quick scan te onderwerpen. De resultaten? Veelbelovende intenties, maar ook opvallend veel witte vlekken.

Het IPP wil publiek en politiek bij elkaar brengen. Burgerparticipatie is ons belangrijkste kernactiviteit. Daarom zijn wij nieuwsgierig naar wat in de verschillende gemeenten de ambities en ontwikkelingen zijn op het gebied van burgerparticipatie. Zijn er overeenkomsten te zien, deelt men dezelfde problemen op het gebied van democratie en participatie? Doen de gemeenten nog steeds massaal aan de interactieve beleidsvorming? Hebben ze hun hoop gevestigd op het Internet? We verwachten dat de antwoorden op deze vragen interessant zijn voor mensen die geïnteresseerd zijn in de relatie burger en bestuur op lokaal niveau.

Hoe te werk gegaan?

We hebben van de 34 gemeenten de documenten opgevraagd en deze nauwkeurig bestudeerd. De 34 gemeenten zijn dezelfde als uit ons onderzoek van maart 2006 naar de plek van administratieve lastenverlichting in de verkiezingsprogramma's¹. De 34 zijn grote en kleine gemeenten verspreid over het hele land.

We hebben ons in de quick scan beperkt tot de documenten zoals die begin juni 2006 beschikbaar waren en we hebben ons beperkt tot het meest recente politieke document waarin de koers voor de komende periode wordt uitgezet. Dat bracht ons bij collegeprogramma's, coalitieakkoorden, kadernota's en raadsprogramma's. Een uitzondering is Nieuwerkerk aan den IJssel. Deze gemeente had ten tijde van ons onderzoek nog geen document van die strekking en daarom hebben we daar de Kadernota van Capelle aan den IJssel bekeken. Een overzicht van de 34 gemeenten is te vinden in bijlage 1.

In onze snelle inventarisatie zijn algemene communicatienota's en andere documenten over burgerparticipatie buiten beeld gebleven.

¹ Aandacht voor lastenverlichting, IPP maart 2006, in opdracht van Ministerie van Binnenlandse Zaken, www.publiek-politiek.nl/thema_s/lokaal_regionaal/projecten/aandacht_voor_lastenvermindering

Wat hebben we aangetroffen?

Het doorlezen van de honderden pagina's heeft een gevarieerd beeld opgeleverd. Hier volgen de belangrijkste observaties en rode lijnen.

Verschillende soorten documenten

Het merendeel van de gemeenten heeft zijn plannen in coalitieakkoorden en collegeprogramma's beschreven. Deze documenten waren opgesteld door de coalitiepartijen en zijn dus door een meerderheid in de raad aangenomen en gesteund. We hebben niet bij alle gemeenten nagegaan hoe breed de steun voor de plannen was, maar onze indruk is dat er het meestal vooral de coalitiepartijen zijn.

Wij troffen een zeer klein aantal documenten aan dat uitdrukkelijk een stuk 'van de gehele raad' was en niet van het college of de coalitiepartijen.

De Middelburgse opstellers van het coalitieakkoord vermelden bijvoorbeeld dat er wel is gestreefd om 'wensen en accenten van niet-coalitiepartijen op te nemen'.

De lengte van de documenten varieerde sterk. Een aantal telde minder dan 10 pagina's en dat waren niet per se de kleinste gemeenten (Maastricht: 8). Heerhugowaard deed het zelfs met drie pagina's. Nijmegen had met 45 pagina's het meest uitgebreide document.

Sommige programma's waren al redelijk uitgewerkt met budgetten (Nijmegen), terwijl andere slechts bestonden uit een korte opsomming van de hoofdpunten.

Nog een paar zaken die ons opvielen:

In Dronten kreeg de door het IPP voor de verkiezingen opgestelde programvergelijking en nieuwe functie: "Er wordt gekozen om de onderhandelingen te laten verlopen op basis van een door het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) opgestelde matrix waarin de programma's van de drie partijen worden vergeleken. Door de raadsgriffier van Dronten is deze matrix in samenwerking met het hoofd financiën omgezet in een vergelijking van de programmaonderdelen zoals deze in de programmabegroting voorkomen. Voor deze aanpak is gekozen vanwege de duidelijke systematische en logische opsomming van die onderdelen die de basis vormen van de Dronter samenleving."

In Wageningen is in de aanloop naar het opstellen van het collegeprogramma een ideeënavond georganiseerd waar ruim honderd inwoners aanwezig waren. De resultaten van die avond zijn zo veel mogelijk gebruikt in het collegeprogramma, de niet-verwerkte komen in de toekomst aan de orde.

Rolverdeling raad – college niet altijd expliciet

De Wet Dualisering Lokaal bestuur is bedoeld om raad en college ontvlechten. De wet biedt elke gemeente de mogelijkheid om taken en verantwoordelijkheden lokaal in te kleuren. Deze lokale inkleuring is terug te vinden in de college- of coalitieakkoorden of raadsprogramma's.

Veel programma's geven geen uitsluitsel of het programma van de coalitiefracties, de raad of het college is.

In Capelle aan den IJssel is dat anders. "In Capelle aan den IJssel is er voor gekozen om een kadernota in te brengen door de fractievoorzitters van de drie coalitiedragende partijen. Deze nota is besproken in raadsworkshops. Dit heeft er toe geleid dat er door de raad 49 amendementen op het stuk zijn ingediend waarvan er uiteindelijk 35 (soms deels) zijn overgenomen."

De kadernota is vervolgens door de raad unaniem vastgesteld.

In het verlengde van de onduidelijkheid over de duale verhoudingen troffen we in de stukken vaak geen duidelijkheid aan over de vraag wie om welke reden als eerste contact met de burgers opneemt. Is dat het college of is dat de volksvertegenwoordiging? Deze vraag is relevant omdat er in gemeenteland in het beleids- en besluitvormingsproces tussen college en de raad vaak gestreden wordt over wie er in welke fase verantwoordelijk is voor het betrekken of raadplegen van de burger. Het maakt wel degelijk iets uit of je de burger aan de voorkant van het beleid of bij de uitvoering ervan betreft. In zijn algemeenheid verzorgt de raad de politieke aansturing van het college. Het ligt dan voor de hand dat in die fase de raad als volksvertegenwoordiger en kadersteller het initiatief neemt om burgers bij het beleid te betrekken. Gaat het om besturen en uitvoeren, dan is meestal het college aan zet.

In de gemeente Huizen worden wel het college en de raad genoemd, maar niet wie wat wanneer: "(...) bevorderen betrekken burgers bij totstandkoming gemeentelijk beleid. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van college en alle gemeenteraadsfracties om dit vorm en inhoud te geven."

De motto's

De meeste akkoorden hebben een motto. De PvdA is aanwezig in 32 van de 34 colleges en dat wordt weerspiegeld in de motto's: veel *sociaal* en *samen*. Tel daar *meedoen* en *sterk/krachtig of solide* bij op, en dan zijn de meest gebruikte termen wel genoemd.

Een kleine bloemlezing van een paar opvallende motto's:

Etten-Leur:	<i>De burger centraal door continuïteit en vernieuwing</i>
Uithoorn:	<i>Uithoorn? Mooi wel!</i>
De Bilt:	<i>Zichtbaar werken aan vertrouwen</i>
Capelle aan den IJssel:	<i>Voor waarden</i> <i>Voor zorg</i> <i>Voor doen</i>

Tot slot viel in Amsterdam nog een formulering op. Naast het motto *Mensen maken de stad*, werd in de tekst geregeld de volgende formulering gebruikt: *Amsterdam als emancipatiemachine*.

Hoe prominent burgerparticipatie?

Het begrip participatie werd veel gebruikt, maar meestal in verband met arbeidsparticipatie, inburgering en sociale reïntegratie. Participatie in de zin van meedoen, maar niet per definitie meedoen in beleids- en besluitvorming.

Of een gemeentebestuur ambities heeft op het gebied van burgerparticipatie wordt onder meer weerspiegeld door de plek waarop daarover wordt gesproken. Als burgerparticipatie prominent wordt genoemd in de inleiding of als ze een speerpunt is, dan vinden wij dat veelbelovend. In ieder geval veelbelovender dan in een stuk dat een themagewijze opbouw kent en waarbij ergens aan het eind onder het kopje Burger en bestuur wordt gesteld dat 'de burger vroegtijdig zal worden betrokken bij beleids- en besluitvorming'.

In de door ons bekeken teksten maakte burgerparticipatie en democratie in het algemeen geen onderdeel uit van accenten of speerpunten. Datzelfde geldt voor de inleidingen: ook daar was het betrekken van burgers meestal geen issue. Het bredere participeren en meedoen waren dat overigens wel.

Daar zijn natuurlijk uitzonderingen op. Er zijn gemeenten waar iets aan de hand is of geweest is in de verhoudingen tussen het gemeentehuis en de bevolking. Zo heeft **De Bilt** als eerste speerpunt: “Het gemeentebestuur is de afgelopen jaren aan stevige kritiek van burgers onderhevig. Onze doelstelling is het verbeteren van de relatie burger – bestuur. Deze relatie staat behoorlijk onder druk.”

Middelburg rept al in de tweede alinea over ‘bestuurlijke problemen’ rond het nieuwe theater. In de derde alinea worden de ‘verdeeldheid in de raad en onder de bevolking’ genoemd. Van de zes uitgangspunten luidt het vierde dan ook: ‘de coalitie kiest voor het verder vergroten van de betrokkenheid van bewoners bij het bestuur’.

In de meeste gemeenten wordt ergens, maar niet in de inleiding of onder de speerpunten, gerept over het voornemen om burgers vroegtijdig te betrekken bij beleids- en besluitvorming.

Ook was er een klein aantal gemeenten dat plannen heeft om te komen tot een heldere set van inspraakregels of participatieprotocollen (o.a. Eindhoven, De Bilt, Westerveld).

Oplossingen vooral gezocht op buurt-, wijk- en dorpsniveau

In zeer veel akkoorden wordt burgerparticipatie geconcretiseerd op het niveau van de buurt, de wijk of het dorp. Zelfs gemeenten die bijna niets zeiden over burgerparticipatie, willen samen met de bewoners aan de slag met wijkontwikkelingsplannen, dorpsraden en groenbeheerplannen.

In het verleden zijn er in veel gemeenten op interactieve wijze plannen gemaakt voor toekomstvisies of herinrichting. Over dit soort interactieve beleidsvorming en open planprocessen lazen we in de documenten niet veel meer.

De bestaande participatie verloopt niet overal tot tevredenheid van de gemeente. Dat blijkt uit citaten als:

Veghel: “Burgerparticipatie houdt meer in dan alleen dorps- en wijkraden. Wij zullen de rol van individuele burgers en maatschappelijke organisaties betrekken in het onderzoek naar een eventuele nieuwe vergaderstructuur.”

De volgende **Haagse** passage is kort, maar intrigerend: “Het is geen eis dat bewoners hun betrokkenheid via bewonersorganisaties tot uiting brengen”.

Jeugd- en jongerenparticipatie

Er wordt in de akkoorden vaak gesproken over jeugd en jongeren, maar dat is meestal in de sfeer van jeugdzorg, stages, overlast of sport. Jeugd- en jongerenparticipatie komt als aandachtspunt bijna niet in de akkoorden voor. Wageningen behoort tot de uitzonderingen met het voornemen een jongerenraad in te stellen.

Een andere uitzondering is Capelle aan den IJssel: “Om de politieke belangstelling, die leeft onder veel jongeren, (...) jaarlijks activiteiten stimuleren en faciliteren, die de politieke belangstelling van jongeren stimuleren, waaronder een Capels Lagerhuisdebat.”

Utrecht geeft aan meer gebruik te gaan maken van de expertise van jongeren bij het opstellen van beleid: “De gemeente geeft de jeugd waar mogelijk een stem in ontwikkelingen in hun buurt of wijk; participatieprojecten zoals de Kinderraad en de Jeugdraad blijven bestaan.”

Burgerinitiatieven, derde generatie burgerparticipatie

Door de jaren heen valt er een ontwikkeling in de burgerparticipatie waar te nemen.

	Wat?	Wanneer
1 ^e generatie	Inspraak. Door mondige burgers afgedwongen mogelijkheid te reageren op beleid gemaakt door de overheid. Is vervolgens wettelijk vastgelegd recht geworden.	Jaren '70 tot nu toe
2 ^e generatie	Interactieve beleidsvorming en coproductie: burgers krijgen in vroege fase gelegenheid het beleid mede vorm te geven.	Begin jaren '90 tot nu toe
3 ^e generatie	Burgerinitiatief, eigen verantwoordelijkheid en faciliterende overheid.	Begin van deze eeuw tot nu toe

Ze volgen elkaar in de tijd op, maar alle drie de generaties zijn naast elkaar blijven bestaan. Ze hebben ook hun bestaansrecht naast elkaar:

1^e generatie: wettelijk recht en niet meer weg te denken.

2^e generatie: nu en ook in de toekomst blijven overheden beleidsstukken maken waar ze zelf de belanghebbenden bij willen betrekken. Dit doen ze om draagvlak te krijgen en te zorgen dat beleid zo veel mogelijk aansluit op problemen en kansen.

3^e generatie: aanpak die nu opgang lijkt te doen.

Door te spreken over generaties zou de indruk kunnen worden gewekt dat de nieuwste generatie de beste is en de vorige vervangt. Alsof de 3^e generatie de 2^e generatie vervangt. Zoals hierboven aangegeven is, zou dat onterecht zijn. Elke generatie vertegenwoordigt een eigen visie, sturingsprincipes of strategie. Afhankelijk van de lokale situatie en van de fase waarin het beleid vorm krijgt, kan men strategisch kiezen voor een top-down of bottom-up benadering.

Wij zien een groeiende belangstelling voor de derde generatie burgerparticipatie. Hier volgt een kleine greep uit de forse groep van gemeenten die ambities heeft bij het stimuleren en faciliteren van initiatieven.

Wageningen:

“We willen een stad die sprankelt, waar ideeën ontstaan en uitgevoerd worden. Dit vergt een cultuuromslag waarbij de gemeente in plaats van inspraak en overleg achteraf, van het begin af aan samenwerkt met burgers, instellingen en organisaties en de oplossingen die daar bestaan oppikt. De ideeënavond is hiervan een goed voorbeeld. De ideeën van meer dan 100 aanwezigen zijn waar mogelijk opgenomen in dit college-programma. De overige ideeën zijn verwerkt in een Reactienota. Deze Reactienota zal voor het college fungeren als een opdrachtenlijst die de komende jaren samen met indieners verder moet worden uitgewerkt.”

's-Hertogenbosch: “Meedenken met initiatieven van anderen, mee mogelijk maken en – indien aan de orde – mee uitvoeren (...) ruimte bieden aan netwerken en verbanden van inwoners die vorm en richting geven aan de stad.”

Middelburg: “4. De coalitie kiest voor het verder vergroten van de betrokkenheid van bewoners bij het bestuur.

De gemeentelijke bedrijfsvoering wordt hier verder op aangepast. Initiatieven van bewoners worden gestimuleerd en gefaciliteerd.”

Rotterdam stelt een nieuw fonds Burgerinitiatieven in. En in **Den Haag** komt er een fonds 'Een steentje bijdragen' met geld voor kleine investeringen die de bewoners zelf hebben bedacht.

Overige opvallende zaken

Tot slot nog een paar opvallende zaken.

In de 34 documenten die we hebben gelezen, konden we weinig ambities terugvinden om Internet en de nieuwe media in te zetten voor burgerparticipatie.

Een uitzondering is de gemeente **Huizen**: "Nieuwe technologieën om de burger beter te betrekken bij gemeentelijke beleidsvorming, bijvoorbeeld via Internet, dienen voortvarend ter hand te worden genomen."

Capelle aan den IJssel viel op door de expliciete rol voor de brede scholen: "Naast het wijkwethouderschap hechten wij veel belang aan de brede schoolnetwerken en de buurthuizen. Door de samenwerking tussen de instellingen in de wijken en de diverse activiteiten vormt Brede School Netwerken een belangrijke pijler van sociale infrastructuur. Deze voorzieningen zijn erkende ontmoetingsplaatsen van jong en oud en spelen een belangrijke rol in de communicatie met en in de buurt. Samen met de Wijkoverleg Platforms (WOP's) beschikken wij zo over de structuren waarmee betrokkenheid en participatie verder uitgebouwd kunnen worden" Capelle viel op door een passage waarin een negatief beeld van de Capellenaren wordt neergezet: 'veel Capellenaren zien de stad als plek waar ze leven, in plaats van samenleven. Veel verder dan de eigen straat of buurt wordt niet gekeken en verantwoordelijkheid (...) wordt al snel bij anderen neergelegd'.

Conclusies

Door deze stapel stukken bladerend ontstaat er een gemengd beeld. Bij alle gemeenten is burgerparticipatie een issue, maar niet in dezelfde mate.

Bij een kleine minderheid is er urgentie en ambitie die voortkomt uit een problematisch recent verleden. Bij een andere kleine minderheid valt er een nieuw elan te lezen. Zo werden wij enthousiast van de intenties van Wageningen, 's-Hertogenbosch, Etten-Leur en Den Haag. Dan blijft er een grote groep over die slechts op de voor de handliggende plekken aangeeft dat er een voornemen is de burgers vroegtijdig te betrekken bij vorming en uitvoering van het beleid. Voor de duidelijkheid: het kan best zijn dat er in die gemeenten een bloeiende praktijk van burgerparticipatie is, maar dat deze binnen het bestek van deze quick scan buiten beeld blijft.

We vragen aandacht voor de rolverdeling tussen raad en college waar het gaat om burgerparticipatie. Onze indruk is dat die rolverdeling vaak niet helder is en dat baart ons zorgen. Het is niet goed voor de burgerparticipatie, maar ook niet voor het goed functioneren van de volksvertegenwoordiging en het college binnen het duale bestel.

De gemeenten kijken vooral naar een kleinschalige gebieden voor participatie van burgers. De hausse aan interactieve trajecten en open planprocessen voor de toekomst van de hele gemeente lijkt over. Het is standaard aan het worden dat inwoners een rol krijgen bij plannen die hen in de woonomgeving direct raken. Voorbeelden zijn projecten in de wijk of de buurt en de leefbaarheidsprojecten.

Verder valt op dat jeugd- en jongerenparticipatie weinig aandacht krijgen.

We zullen met belangstelling de daden volgen van de gemeenten die aangeven initiatieven van bewoners te stimuleren en faciliteren. Deze veelbelovende, moderne

Amsterdam * Capelle aan den IJssel * De Bilt * Den Haag * Dronten * Ede * Eindhoven * Etten-Leur * Groningen *
Haarlem * Haren * Heerhugowaard * Hellendoorn * 's-Hertogenbosch * Hilversum * Hoogeveen * Horst aan de Maas *
Huizen * Maastricht * Middelburg * Nijmegen * Rheden * Roosendaal * Rotterdam * Sliedrecht * Sneek * Uithoorn *
Utrecht * Veghel * Venlo * Wageningen * Westerveld * Woerden * Zolle

vorm van burgerparticipatie lijkt nog in de kinderschoenen te staan en het IPP wil er graag aan bijdragen dat ze succesvol wordt.

Tot slot willen we alle gemeenten vooral oproepen om werk te maken van burgerparticipatie. De meeste colleges wekken de indruk de burgers te willen betrekken bij de ontwikkeling van beleid. Dat staat in ieder geval in de collegeprogramma's. Het komt er nu op aan om die goede voornemens ook uit te voeren, want maar al te vaak blijft het bij goede voornemens. Dat gevaar blijft groot, want uit de door ons bekeken collegeprogramma's wordt duidelijk dat het niet eenvoudig is om te vertellen hoe die burgerparticipatie eruit moet zien en wie daarin eigenlijk het voortouw moet nemen. Moet het college zelf initiatiefnemer zijn of de vertegenwoordigers van de burgers bij uitstek: de raad of misschien de burgers zelf?

De uitwerking van die burgerparticipatie verdient nu alle aandacht. Als dat de komende maanden niet gebeurt, is de kans groot dat het bij een mooie intentie tot burgerparticipatie zal blijven. Een jaar voor de volgende verkiezingen (2010) moet dan alles uit de kast getrokken worden om de burgers alsnog te laten zien hoe goed het college de burgers bij het beleid heeft betrokken.

Geloofwaardigheid opbouwen is niet eenvoudig. Goede intenties van de politiek worden eerder gewantrouwd dan vertrouwd. Om het vertrouwen van de burger te winnen en vast te houden is permanente aandacht voor de relatie tussen de gemeente en haar burgers noodzakelijk. Daarin moeten gemeenten nu investeren om over vier jaar en daarna van de vruchten te kunnen plukken.

Amsterdam * Capelle aan den IJssel * De Bilt * Den Haag * Dronten * Ede * Eindhoven * Etten-Leur * Groningen * Haarlem * Haren * Heerhugowaard * Hellendoorn * 's-Hertogenbosch * Hilversum * Hoogeveen * Horst aan de Maas * Huizen * Maastricht * Middelburg * Nijmegen * Rheden * Roosendaal * Rotterdam * Sliedrecht * Sneek * Uithoorn * Utrecht * Veghel * Venlo * Wageningen * Westerveld * Woerden * Zwolle

Bijlage 1: De 34 gemeenten, coalities en motto's

1	Amsterdam	PvdA en GroenLinks	Mensen maken Amsterdam
2	De Bilt	GroenLinks/Partij van de Arbeid, VVD, D66	Zichtbaar werken aan vertrouwen
3	Capelle aan den IJssel	PvdA, Leefbaar Capelle en de VVD	Voor waarden, voor zorg, voor doen
4	Den Haag	PvdA, VVD en GroenLinks	Meedoen
5	Dronten	CDA, PvdA en ChristenUnie	-
6	Ede	CDA, PvdA, ChristenUnie en VVD	-
7	Eindhoven	PvdA, CDA en SP.	Slagvaardig op weg naar een sociaal, sterk en betrokken Eindhoven
8	Etten-Leur	CDA, PvdA en APB (Algemeen Plaatselijk Belang)	De burger centraal door continuïteit en vernieuwing
9	Groningen	PvdA, GroenLinks, SP	Sterk, sociaal duurzaam
10	Haarlem	PvdA, SP en VVD	Sociaal en Solide
11	Haren	GroenLinks, PvdA, VVD	Haren in beweging
12	Heerhugowaard	PvdA, VVD, het CDA en GroenLinks	-
13	Hellendoorn	CDA, PvdA, GroenLinks, CU	Samen sociaal en solide naar 2010
14	's-Hertogenbosch	PvdA, VVD, GroenLinks en CDA	Ruimte voor de kracht van de stad
15	Hilversum	PvdA, CDA, SP en D66	Een ander spoor
16	Hoogeveen	PvdA, CDA en ChristenUnie	Samen maakt sterker
17	Horst aan de Maas	PvdA en CDA	Van Binnen naar Buiten
18	Huizen	VVD, PvdA en CDA	Samenweken aan Kwaliteit en sociaal beleid
19	Maastricht	Partij van de Arbeid, CDA en GroenLinks	Meer voor de mensen
20	Middelburg	PvdA, CDA, VVD en SGP	-
21	Nijmegen	PvdA, SP en GroenLinks	Samen sterk
22	Rheden	PvdA, Gemeentebelangen en SP	Bouwstenen voor een beter Rheden
23	Roosendaal	PvdA, RLPR (Roosendaalse Lijst) en VVD	Krachtig, sociaal en verbindend
24	Rotterdam	PvdA, VVD, CDA en GroenLinks	Perspectief voor iedere Rotterdammer
25	Sliedrecht	PvdA, VVD, SGP/CU.	Samen staan we Sterk
26	Sneek	Raadsprogramma PvdA, het CDA en de ChristenUnie	-
27	Uithoorn	VVD, PvdA en CDA	Uithoorn? Mooi wel!
28	Utrecht	PvdA, GroenLinks, CDA en ChristenUnie	Utrecht voor elkaar
29	Veghel	CDA, VVD, Democratisch Dorps Belang	Samenwerken aan kwaliteit

Amsterdam * Capelle aan den IJssel * De Bilt * Den Haag * Dronten * Ede * Eindhoven * Etten-Leur * Groningen * Haarlem * Haren * Heerhugowaard * Hellendoorn * 's-Hertogenbosch * Hilversum * Hoogeveen * Horst aan de Maas * Huizen * Maastricht * Middelburg * Nijmegen * Rheden * Roosendaal * Rotterdam * Sliedrecht * Sneek * Uithoorn * Utrecht * Veghel * Venlo * Wageningen * Westerveld * Woerden * Zwolle

30	Venlo	PvdA, CDA en GroenLinks	Werk in Uitvoering
31	Wageningen	PvdA, CDA, VVD en Stadspartij	Bouwen voor de toekomst van Wageningen
32	Westerveld	PvdA, CDA en Progressief Westerveld	Samenwerken aan vernieuwing
33	Woerden	CDA, Progressief Woerden en ChristenUnie	-
34	Zwolle	PvdA, CDA, Christen Unie en GroenLinks/De Groenen	Samen voor Zwolle